

De bevrijding in 1945

Henk J. van Es

Griftenstein 19, 3621 XJ Breukelen

In de avond van 4 mei 1945 kwam het bericht van de komende Duitse capitulatie, op 5 mei hielden de Binnenlandse Strijdkrachten (BS) op ondergrondse te zijn en op 9 mei konden we in Breukelen een onderdeel van het geallieerde bevrijdingsleger begroeten.

Enkele foto's van verzetslieden en Canadese bevrijders te Breukelen

Uit de fotocollectie van wijlen Wim Smink,¹ die ons beschikbaar werd gesteld door zijn zoon Bart, kreeg ik enkele mij intrigerende foto's onder ogen.

Dat de bevrijders hartelijk werden ontvangen is algemeen bekend. Veel jongelui lieten zich met een of meer Canadese soldaten fotograferen. Een van de foto's (Afbeelding 1) toont zo'n groep op de Straatweg bij Nijenrode kijkend in de richting van het dorp. Een foto, die de HKB in de achterliggende jaren aan haar foto-archief mocht toevoegen (Afbeelding 2), laat twee Canadese soldaten met leden van de BS zien met op de achtergrond een groep Duitse krijgsgevangenen voor de zaal van Het State Wapen. De Duitsers hebben schoppen bij zich en zullen opdracht gekregen hebben de schuttersputten langs de wegen weer dicht te gooien. De leden van de Breukelse BS poseerden meermalen in de tuin van Boom en Bosch waar na de bevrijding hun

hoofdkwartier was gevestigd (Afbeelding 3). Foto's van een kleine groep en van een grote groep Breukelse BS-ers drukten wij af in Tijdschrift Historische Kring Breukelen jrg. 10 [1995], nr. 2, blz. 84 en blz. 86.

Een tweede foto uit de Collectie Smink toont een vrouw voor een huis met luiken geflankeerd door twee mannen in uniform van de Feldgendarmarie en één in dat van een Landwachter (Afbeelding 4). De herkomst van de foto doet vermoeden dat het geen Duitsers en een NSB-er zijn, maar verzetsstrijders in vijandelijk uniform. We weten dat Harm Scherpenzeel en Hans Hetebrij als leden van de Breukelse BS soms in Duitse uniformen opereerden.² Die zijn het echter niet en wie het wel zijn hebben wij helaas niet kunnen achterhalen. Sommigen menen, dat het verzetslieden uit Nieuwer Ter Aa zijn. Misschien weet een van onze lezers nog wie het zijn en wil hij of zij de namen aan ons doorgeven.

Dat geldt ook voor een foto van een motor met zijspan, waarop een onbekende BS-er en een koerierster zitten (Afbeelding 5). De motor met een Noord-Hollands nummerbord staat op de Straatweg voor de dichtgetimmerde sigarenwinkel van H. Bosman naast de Middenstandsbank. Het is kort na de bevrijding, want de vlag bij Staring hangt uit en

Afb. 1. Groep jongelui uit Breukelen met twee Canadezen op de Straatweg voor Nijenrode. V.l.n.r. Jan Masmeyer, Tinie Vis, Jan Vermeulen, onbekende soldaat, Yde Hoornstra, Trees Achterberg, Joop Determan, onbekende soldaat, Cor Heus, Jan Hendriks en Sien van Weelie (foto uit de collectie van wijlen de heer W.C. Smink, in bezit van zijn zoon Bart).

Afb. 2. Een werkploeg van Duitse krijgsgevangenen staat opgesteld voor de zaal van Het State Wapen. Op de voorgrond staan twee Canadese bewakers en zes leden van de Binnenlandse Strijdkrachten te Breukelen; v.l.n.r. Harm Scherpenzeel, Cor de Bruin, een Canadees, Piet Kroon (commandant BS), een Canadees, Gert de Kruyf, Bertus Greefhorst en Jaap de Kruyf (foto uit 1945, in Foto-archief Historische Kring Breukelen).

een van de kinderen draagt een sjerp. We weten dat de Centrale Inlichtingen Dienst van de BS onder leiding van mevrouw mr. E.A. Haars toen in de Middenstandsbank te Breukelen zetelde en dat koeriers van de BS zich direct na de bevrijding daar moesten melden.³ Daardoor was op de morgen van 5 mei ook het schietincident op de Stationsweg met koeriers uit Kockengen ontstaan. Maar de mensen op deze foto kwamen vermoedelijk van elders. Volgens de heer A.A. Manten zou deze koerier mogelijk uit Haarlem afkomstig kunnen zijn. Het is hem

uit contacten met enkele mensen die bindingen hadden met de illegaliteit bekend, dat ene heer Risseeuw die aan de Ramplaan in Haarlem woonde, tijdens de oorlog in een gestolen Duits uniform met een van de Duitsers gestolen motorvoertuig voor het vervoer zorgde van door Engelse vliegtuigen gedropte goederen en soms ook van personen. De heer J. Burggraaf meent dat de bestuurder van de motor de heer Hulsman uit Nieuwer Ter Aa is. Kan een van de lezers hier nadere opheldering verschaffen?

Afb. 3. Groep leden van de BS te Breukelen bij de aanlegplaats van Boom en Bosch in 1945. Staande v.l.n.r. Hans Hetebrij, Cor de Bruin, Jan Mathijssse (evacu ), Kees Vervat, Jan van Schaik, Kees Bijlenga, Wim Smink, Jan Barneveld, Herman Bijlenga, Jan Schalkx, Cor Brouwer, Jos de Jonge (onderduiker), Wim Pfeiffer en Harm Scherpenzeel. Gekniel v.l.n.r. Gert Smink, Leo Oranje, Auke Folkerts Kzn, Atse Blei, Joop Kolleman, Adriaan de Ruiter, Auke Folkerts Fzn, Piet Barneveld en Johannes Folkerts Fzn. (Foto-archief Historische Kring Breukelen.)

Afb. 4. Onbekende vrouw en drie mannen in vijandelijk uniform. Waarschijnlijk leden van de BS die zich na de bevrijding hebben laten vereeuwigen in de uniformen waarin zij verzetswerk hebben verricht. Kent u hen? (Foto uit de collectie van wijlen de heer W.C. Smink).

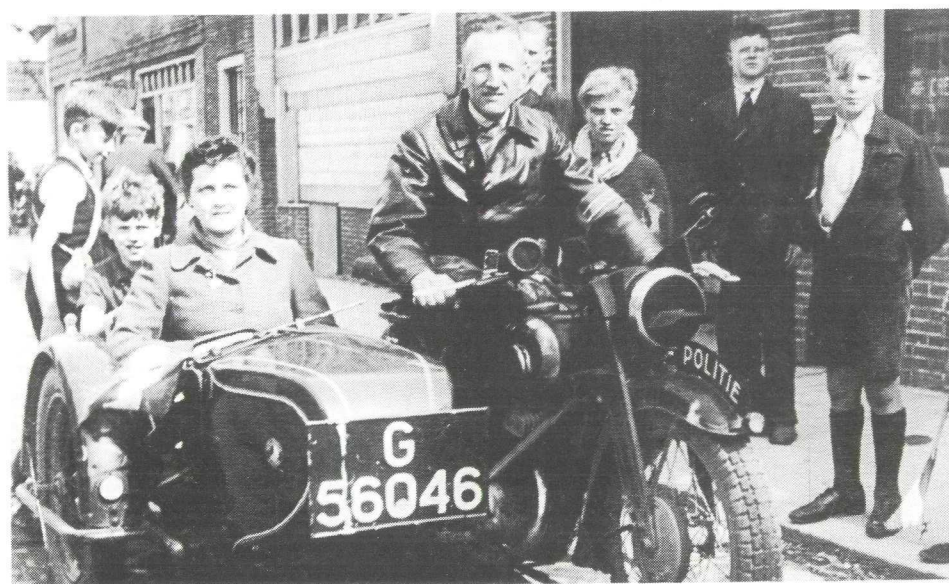
Bevrijdingsfeesten

De eerste koninginnedag in bevrijd Nederland was 31 augustus 1945. In Breukelen werd die gecombineerd met het eerste georganiseerde bevrijdingsfeest.

De eigenlijke feestviering begon op dinsdagavond 4 september 1945 om 7 uur met toespraken door de voorzitter van de Oranjevereniging en burgemeester H.H. Röell, gevolgd door een volkszang vanaf 7.30 uur onder leiding van Dick Zijlstra en met medewerking van de muziekvereniging. Op 5 september waren er allerlei sportwedstrijden: zeilen, kastie, wielrennen, hondenrennen, atletiek, voetbal en dorpsloop. Op 6 september een optocht voor de schoolkinderen en een feest met clowns en een poppentheater in het park van Gunterstein. Om twee uur 's middags volgde een "Grote Historische Be-

vrijdingsoptocht met plm. 250 medewerkers", die enkele bevrijdingen uit het verleden uitbeeldden. Een eerste groep speelde de intocht van Prins Willem van Oranje in Leiden op 4 oktober 1574, een tweede groep de terugkeer van de Prins Willem III in 1673, een derde de intocht van Koning Willem I in 1813 en een vierde groep de bevrijding in mei 1945. De stoet vertrok van kasteel Nijenrode en ging langs alle straten van het dorp Breukelen met keerpunten bij het station, Hendrikshoeve en Groenevecht. Tot de deelnemers behoorden Adri Labeur en Wim Smink (Afbeelding 6), die samen in het verzet hadden gezeten en naast elkaar woonden op de Eendrachtlaan. Op vrijdag 7 september was er een grote allegorische optocht, die om 9.30 uur van Gunterstein vertrok. Daaraan deed ook een wagen van F. Folkerts mee, waarop de beroemde Dionne-

Afb. 5. Politiemotor G 56046 met een onbekende BS-er en een koerierster op de Straatweg bij de Middenstandsbank, meldingspost van de Centrale Inlichtingen Dienst der Binnenlandse Strijdkrachten. De Breukelse jongens achter het zijspan zijn waarschijnlijk Jantje Schippers en Dirk Romein; op het trottoir staan Jan in het Veld (?), Willem Nagtegaal (met bril) en Wim Bijlenga. (Foto uit de collectie van wijlen de heer W.C. Smink.)

Afb. 6. Historische optocht bij het vertrek van kasteel Nijenrode: Adri Labeur en Wim Smink als ruiters uit groep 2 (foto uit de collectie van wijlen de heer W.C. Smink).

vijfing werd uitgebeeld (Afbeelding 7). Die middag waren er volksspelen voor de jeugd van 14 tot 20 jaar op het Korenpad (thans Willink van Collenstraat). Op zaterdag 8 september werden er kinderspelen op het terrein van Gunterstein georganiseerd, waar 's middags een "Ringrijderij met paard en tilbury voor de geheele Vechtstreek" werd gehouden. Zo heeft de Breukelse bevolking in 1945 uitbundig de bevrijding van de Duitse bezetters gevierd.

De bevrijdingsbank

De Breukelse bevrijdingsbank, bedoeld als symbool voor de herkegen nationale vrijheid, stond eerst onder de grote plataan op de hoek van de Herenstraat en de Straatweg bij het huis van dokter H.R. van Dop. Wie daar ging zitten, keek in noordelijke richting uit over de Straatweg. Toen de kruising aldaar werd verbeterd, verhuisde de bevrijdingsbank naar de hoek van de J.E. Boutstraat en de Straatweg, bij de bushalte. De gebruikers keken daar in de richting Utrecht, waar de bevrijders vandaan waren gekomen. Op den duur raakte de bank daar nogal overgroeid door struikgewas. In 1995 kreeg hij een plaats in het Tinus de Witplantsoen bij de Dannesluis. De met rode bakstenen gemetselde bevrijdingsbank vermeldt op het natuurstenen bovenstuk "Ter herinnering aan de bevrijding" en "5 Mei 1945" (zie Tijdschrift Historische Kring Breukelen, jrg. 14, nr. 1, 1999, blz. 28). In 1999 kon niemand mij nog vertellen hoe Breukelen aan deze bank was gekomen. Sommigen meenden, dat het een gezamenlijk geschenk van dankbare evacués

was geweest. Dat werd bij de voorzitter van de Historische Kring bevestigd door een oud-evacué uit Den Haag en een uit Arnhem.

Uit de notulen van de tijdelijke gemeenteraad van Breukelen-Nijenrode⁴ werd ik niet wijzer, want die begonnen pas op 29 januari 1946 en daarin werd geen schenking van een bank vermeld. In de notulen van de gemeenteraadsvergadering van 4 december 1946 kwam ik het woord "vredesbank" tegen. Bij de rondvraag staat: "De heer Dijkers heeft opgemerkt dat lichtpunten bij de woning van Dr. Van Dop en het postkantoor niet branden (...). Spreker beklagt zich over beschadigingen aan de Vredesbank en baldadigheid van de jeugd in het algemeen." De voorzitter, de op 15 oktober 1946 geïnstalleerde burgemeester Jhr. dr. M.L. van Holthe tot Echten, zei dat het niet branden van enkele lichtpunten te wijten was aan materiaaltekort, en dat "met de heropvoeding van de jeugd naar zijn meening nog wel enige tijd gemoeid zal zijn".

Opheldering over de herkomst van de bank bracht het "Officieel Programma Bevrijdingsfeesten 1945" dat de heer J.N. van Schaik had bewaard en waarvan A. Prins een fotokopie bezat. Daarin stond na het voorwoord van de heer H. Oudhof, voorzitter van de Oranjevereniging Breukelen, een programma voor de herdenking op 31 augustus 1945. Na de "Dankdienst in alle kerken voor de algehele vrede" en "Klokgelui van de beide torens, kranslegging op het graf van de Engelse piloot en 5 minuten stilte ter gedachtenis van hen die vielen", volgde als programma-onderdeel: "6.30 uur n.m. Onthulling

Afb. 7. Allegorische optocht in 1945 bij vertrek van de laan voor Gunterstein. Een met denngroen versierde wagen, met in de kinderbox "de Dionnevijfving" en drie verzorgsters. De voerman is Klaas Folkerts Fzn van de boerderij Oudaen. De verpleegsters zijn: links Henny Burggraaf-Folkerts, midden met verpleegstersuniform Siet Folkerts-Zuidam (?) en rechts met po Hilly Smink-Folkerts. De vijf mannen met babyhoedjes zijn: links staande Johannes Folkerts Fzn; ervoor zittend Henk Vervat (?); met open mond Auke Folkerts Fzn; zittend rechts van de verpleegster Wim Smink en Adri Labeur. (Foto uit de collectie van wijlen de heer W.C. Smink.)

van het door de Oranjeveren. namens de burgerij aan te bieden Bevrijdingsmonument aan de gemeente". Wie voor de Oranjevereniging de onthulling en aanbidding heeft verricht, vermeldt het programma niet, maar hoogstwaarschijnlijk is dat voorzitter Oudhof zelf geweest. De bank was dus een geschenk van de burgerij aan de Gemeente Breukelen-Nijenrode, maar het is natuurlijk best mogelijk dat ook evacués daaraan een financiële bijdrage hebben geleverd.

Noten

- 1 Willem Cornelis Smink, geb. Breukelen-Nijenrode 21.10.1919, overl. Oude Mirдум 28.11.1974, gehuwd met Hillette Folkerts, geb. Harlingen 18.7.1920, overl. Oude Mirдум 20.6.1992.
- 2 Zie het Themanummer Tweede Wereldoorlog van Tijdschrift Historische Kring Breukelen, jaargang 10 (1995), nr. 2, blz. 82.
- 3 Zie Tijdschrift Historische Kring Breukelen, jaargang 10, nr. 2, blz. 83 en 87, en nr. 4, blz. 234 - 235.
- 4 Nieuw Archief Gemeente Breukelen-Nijenrode (Gemeentehuis te Breukelen), inv. nr. 400: Verkiezing van de tijdelijke gemeenteraad in 1945. Het aantal inwoners was toen 3469, zodat volgens de richtlijnen (van het Militair Gezag?) de tijdelijke gemeenteraad uit 11 leden zou bestaan. Vijf vrouwen (H. Heinhuis, J.H. Jütte, P.C. Kroon, J.C. Wisse en K. de Snoo) werden geraadpleegd voor de benoeming van een kiescollege van 33 mannen, dat de leden voor de gemeenteraad zou moeten aanwijzen. In september 1945 dienden politieke partijen hun kandidatenlijsten in, waarop achter de namen gegevens stonden over het verzetsverleden. Op "Lijst I van progressieve Rooms Katholieken" stond bijvoorbeeld als nr. 10: Weymer, Christianus Josephus, 42 jaar, distributieambtenaar (verzorgde

voor Breukelen de onderduikers in samenwerking met de L.O.) en als nr. 12: Leusden, Joannes Quirinus van, 24 jaar, rijwielhandelaar (lid Ned. Binnenlandse Strijdkrachten). Op Lijst III van de CHU stond als nr. 2: Vlis, Gerrit Teunis van der, N.H., 38 jaar, betonwerker, ouderling, voorzitter Nat. Chr. Werkmansbond (verzorgder inlichtingendienst BS) en als nr. 7: Fokkinga, Gerardus, N.H., 44 jaar, horlogemaker / opticien (postadres BS tijdens bezetting). Op Lijst V van de ARP stond als nr. 1: Folkerts, Klaas, 47 jaar, exportslager, G.K. (verberging van verschillende sterk gezochte KP-leiders gedurende zeer lange tijd); als nr. 2: Woudenberg, Pieter, 44 jaar, kassier Vlaer en Kol, G.K., secretaris AR Kiesvereniging (ondercommandant BS); als nr. 5: Wijngaarden, Cornelis Martinus van, 53 jaar, directeur N.V. Industrie en handelonderneming voorheen A.J. Knoop, G.K., lid AR Kiesvereniging (5 maanden politiek gevangene wegens leatuurverspreiding enz. Organiseerde radioverbinding met Engeland). Op de lijst Gemeentebelangen stond als nr. 1: Snoo, Klaas de, 51 jaar, arts (districtsarts BS). Op 10 oktober 1945 kozen de kiesmannen een voorlopige gemeenteraad. Tevoren waren op 14 september 1945 door de Commissaris der Koningin, in de plaats van de respectievelijk op 12 juni 1945 en 31 juli 1945 uitgesloten wethouders H. van der Grift en J. Molenkamp, tot wethouders benoemd de heren C.M. van Wijngaarden (ARP) en H. van Eijk (CHU). Op 20 november 1945 werden bij besluit van de tijdelijke gemeenteraad tot wethouder gekozen en benoemd de heren K. de Snoo (Gemeentebelangen) en C. de Ruijter (KVP). De in 1946 door de kiesgerechtigde inwoners gekozen gemeenteraad benoemde op 4 september 1946 de heren A. Pfeiffer (ARP) en G.T. van der Vlis (CHU) tot wethouders. Jhr. mr. H.H. Röell kreeg op zijn verzoek eervol ontslag als burgemeester op 1 juli 1946. Bij K.B. van 25 september 1946 werd Jhr. dr. M.L. van Holthe tot Echten tot burgemeester benoemd. Op 15 oktober 1946 werd hij geïnstalleerd. De waarneming als burgemeester door mr. J. van Haselen werd per 27 september 1946 ingetrokken.